

SOCIJALNO-GEOGRAFSKI I DEMOGRAFSKI PROCESI U POPULACIJI POMORACA HRVATSKE FLOTE

UDK 658.3 - 052:656.61 : (301.16 + 911.3 : 314)

Izvorni znanstveni rad

Sažetak

U ovom su radu prikazana istraživanja koja su provedena 1992. godine među pomorcima Hrvatske pomorske flote. U njima su uključene one specifičnosti što su svojstvene za pomoračka zanimanja. To su socijalno podrijetlo, s obzirom na selo i grad, uključujući otočno područje. Zatim, tijesno povezano s općim razvojem procesa depopulacije, u ovom radu jesu migracijski procesi kod pomoraca, i njihovo demografsko starenje. Tako su prikazani selektivni migracijski procesi sa sela u grad, uključujući razlike migracijskih tokova prema obrazovnoj razini. U ovim istraživanjima otkrivena je činjenica da su migracijske stope niže što je obrazovna razina pomorca viša, tj. on je sklon zadržati se u svom kraju.

Ključni su pojmovi: socijalno podrijetlo pomoraca (selo, grad, otoci), socijalno-geografska pokretljivost (migracijski proces napuštanja rodnog kraja) i demografsko starenje pomoraca.

UVOD

Istraživanje socijalno-geografskih procesa ima važnu ulogu u širem društveno-gospodarskomu razvoju Hrvatske.^x

Pomorska flota Hrvatske postaje sve snažnija. U 1991. godini imala je 277 brodova s tonažom od 2,7 milijuna brt. Većina, ili 98%, trgovačke pomorske flote Hrvatske danas plovi pod zastavom drugih država. To su zemlje: Malta, St. Vicent, Panama, Liberija, Cipar i Bahama.^x Procjenjuje se da na brodovima hrvatske flote plovi 7 500 pomoraca.

Za razliku od drugih djelatnosti i zanimanja, pomoračko je specifično i sadrži više impulsa za razvoj manje razvijenih krajeva. Zbog toga istraživanja ove vrste pridonose potrebnim spoznajama radi svestranijeg uviđanja razvoja naših otoka i uopće nerazvijenih područja u Dalmaciji.

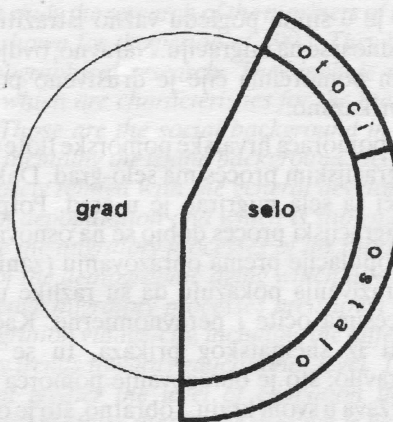
Iako je tijekom prethodnih desetljeća bilo više istraživanja u području pomorstva kod nas, socijalno-geografska sastavnica nije se sustavnije tretirala. Istraživanja koja su ovdje prikazana obuhvaćaju:

- socijalno-geografske migracijske procese; riječ je o socijalnom podrijetlu (grad, selo - otok) i napuštanju sela;

- demografsko starenje pomoraca (dobna struktura).

Socijalno - geografski i migracijski procesi

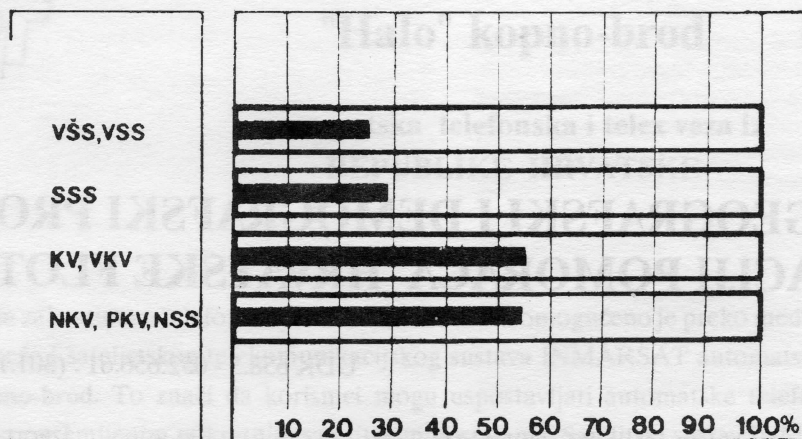
Socijalno-geografska i migracijska istraživanja izuzetno su važna u proučavanju stanovništva i gospodarstvu. Za razliku od drugih djelatnosti (industrije, trgovine i dr.) u pomorstvu su specifična zanimanja. Ona redovito odražavaju snažni tradicionalni utjecaj, čime ti procesi poprimaju svoje osobitosti, s više implikacija socijalno-geografskog i socijalno- gospodarskog razvo-

Strukturalni prikaz podrijetla pomoraca Dalmacije u 1992. godini (Izvor: Anketno istraživanje)

* dr. Antonije Đukić
Pomorski fakultet Dubrovnik
Dubrovnik

^x Na Pomorskom fakultetu u Dubrovniku u tijeku je izrada znanstvenog projekta "Aktualni problemi pomorskih profesija kod nas".

Shematski prikaz migracijskih procesa pomoraca hrvatske flote. Na lijevoj strani je obrazovna struktura, a desna strana predočuje (zatamnjeni dio) postotak migracije za svaku obrazovnu kategoriju posebno (Izvor: Anketno istraživanje)

ja. Prirodno, oni su samo jedan, ali bitno sastavni dio procesa u gospodarskom razvoju Dalmacije.

Svakako, o tome kakvo je socijalno-geografsko podrijetlo pomoraca, ovisit će i migracijski procesi, uključujući obrazovnu razinu i proces nukularizacije obitelji. Najpovoljnija klasifikacija u istraživanju za ovu svrhu je podrijetlo:

1. iz grada;
2. sa sela;
3. s otoka.

Najveći udio, ili 59,8%, pomoraca je iz gradskih sredina, a ostalih 40,2% seoskog je podrijetla, od kojih je jedan manji postotak s otoka. Kad se promotri sudjelovanje pomoraca, dobiva se cjelovita slika i zanimljiv podatak da je svaki osmi pomorac podrijetlom otočanin.

Ono što je u širem pogledu važno istražiti u ovim procesima odnosi se na migraciju. Naravno, ovdje je riječ o istim onim pomorcima čije je društveno podrijetlo prethodno prikazano.

Oko 40% pomoraca hrvatske pomorske flote sudjelovalo je u migracijskim procesima selo-grad. Dakle svaki drugi ili treći sa sela migrirao je u grad. Potpuniji ili selektivni migracijski proces dobio se na osnovi promatranja ove populacije prema obrazovanju (zanimanju). Detaljna istraživanja pokazuju da su razlike u migracijskim procesima očite i neravnomjerne. Kao što se može vidjeti iz shematskog prikaza, tu se nameće određeno pravilo: što je obrazovanje pomorca više, on se češće zadržava u svom kraju, i obratno, što je ono niže, to češće napušta selo. Tako, dok je svaki drugi pomorac nižeg ili pomoćnog osoblja migrirao sa sela u grad, u časničkom osoblju to se odnosi na svakog četvrtog.

Demografska vitalnost pomoraca

Proučavanje demografske vitalnosti uobičajeno je istraživanje demografske strukture stanovništva ili zaposlenih. Ono može biti vrlo opsežna i sadržavati brojne osobine.

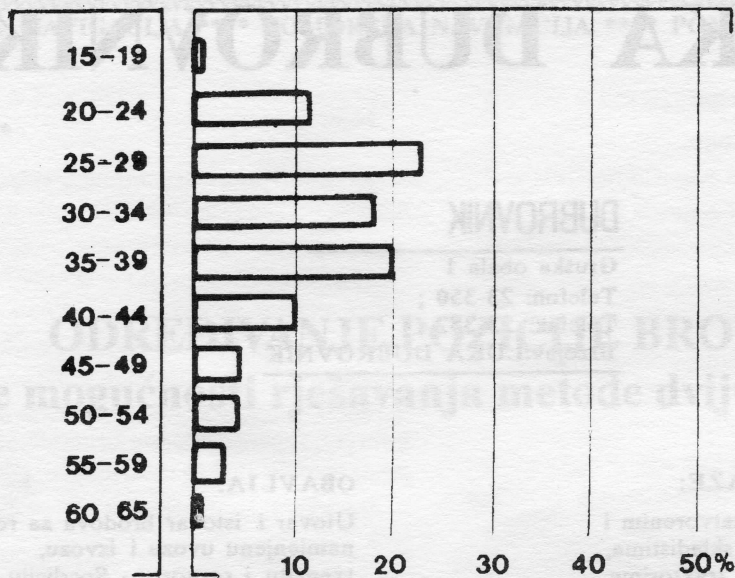
U tablici dobne strukture pomorci koji plove na brodovima hrvatske pomorske flote razvrstani su u petogodišnje skupine od 15 do 65 godina. Većina, ili 77% njih, ne premašuje dob od 40 godina. Idući prema starijim dobnim skupinama, redovito je sve manje pomoraca na brodovima hrvatske trgovačke mornarice. Prosječna dob pomoraca (aritmetička sredina) u 1992. godini iznosila je 35 godina.

Jedno od pitanja koja su bitna u ovakvim i sličnim istraživanjima odnosi se na "izlazak" iz rada. U širem pogledu to se odnosi na izradu demografskog modela jednostavne i proširene reprodukcije. Jednostavna reprodukcija uključuje:

Prikaz dobne strukture pomoraca Dalmacije 1992. godine

Dobne skupine	Postotak	Kumulativ
Ukupno	100,0	
15-19	1,3	1,3
20-24	12,1	13,4
25-29	22,9	36,3
30-34	19,4	55,7
35-39	21,2	76,9
40-44	10,4	87,3
45-49	4,5	91,8
50-54	5,4	97,2
55-59	2,3	99,5
60-65	0,5	100,0

Izvor: Anketno istraživanje

Demografska struktura pomoraca Dalmacije u 1992. godine (Izvor: Anketno istraživanje)

1. izradu tablica smrtnosti, tj. vjerojatnoće smrtnosti po dobnim skupinama
2. izradu demografskog modela starenja zaposlenih pomoraca;
3. izradu tablica invaliditeta;
4. promjenu zanimanja.

Proširena reprodukcija odnosi se na dugoročno praćenje razvoja pomorstva, uključujući obrazovanje; u cjelini, ovo je potrebno za cjelovito uvidanje problematike pomorskih profesija.

ZAKLJUČAK

Pitanja koja su otvorena u ovom radu imaju šire značenje u razvoju stanovništva i gospodarstva, odnosno pomorstva u Dalmaciji. Socijalno-geografski i demografski procesi pokazuju da je proces napuštanja sela kod pomoraca specifičan. Ovakva i slična istraživanja inače su rijetka kod nas.

Budući da je pomoračka tradicija prisutna kod stanovništva primorskog dijela Republike Hrvatske, ona imaju selektivna obilježja. Dok su opći migracijski procesi najvećim dijelom povezani sa širim gospodarsko-demografskim procesima, kod pomorstva, tj. pomoraca, oni odražavaju i uključuju snažnije obiteljske i tradicijske sprege.

Kad je riječ o demografskom procesu starenja pomoraca, ne može se zanemariti činjenica da stanovništvo Hrvatske pripada kategoriji "demografski starog stanovništva". Zbog toga, sasvim je opravdano da je proces starenja zahvatio i radno aktivno stanovništvo, pa i pomorce.

POMOĆNA LITERATURA:

1. M. Friganović (1980-81), Još o nekim osobenostima kretanja stanovništva općinskih središta i ostalih naselja SR Hrvatske od 1948. do 1981. godine. Geografski zavod PMF, Radovi 15-16.
2. A. Đukić (1993), Razvoj i tradicija Hrvatske pomorske flote, Naše more, Dubrovnik, 40(1-2), 37 - 40.
3. J. Cater, T. Jones (1989), Social Geography, An Introduction to Contemporary Issues, Edward Arnold, London
4. A.W. Baletić (1973), Demografija, Informator, Zagreb

SOCIO-GEOGRAPHICAL AND DEMOGRAPHIC PROCESSES OF IN THE POPULATION MARINERS OF THE CROATIAN FLEET

Summary

In this study the research of the mariners of the Croatian fleet are shown for the period of 1992. They belong to the socio- geographical research. They include a number of specifics which are characteristics for the mariner professionals. Those are the social background in relation village-city, including the island background. Secondly, which one is closely related with the general development of the process of depopulation and which is shown in this study. These are the migratory processes of the mariners and the process of the demographic aging which affects mariners. The selective migratory processes are shown which relate to the migration village-city, including the differences of the migratory trends towards educational level. This study reveals that greater the level of education the migratory tendencies are lower, that is, the mariner is likely to stay at home in his place of birth.

Key words: social background of the mariners (village, city, islands) socio-geographical mobility (migratory process of leaving the place of birth) and the demographic aging of the mariners.